

Op naar de zomer,

varen en wandelen in het Heiligenbergerbeekdal

Zwoel warm weer met een onweersverwachting. 28 mei 2016. Schipper Ab vaart het Waterlijnbootje 'Jacob van Campen' onder de overkluizing voor de Langestraat/Vishal door. Verteller Han stelt natuurgids Wil Schonewille aan de 9 passagiers voor en wijst er op dat we vandaag vooral naar de natuur in de stad kijken. We varen naar Park Randenbroek en bekijken dan lopend het Amersfoortse deel van het Heiligenbergerbeekdal. Dus een vaart met een ander thema dan de rondvaarten door de stad, waarin de aandacht vooral gericht wordt op de cultuurhistorie van de historische binnenstad. Vandaag ligt het accent op de natuur in de stad en daarom is aan de vaartocht een natuurexcursie gekoppeld van Wil, natuurgids van IVN-Amersfoort.

Han: we varen hier op de Lange/Kortegracht, een gegraven watergang. Amersfoort ligt op het diepste punt van de Gelderse Vallei dus hier komt het water van bijna alle beken in de Gelderse Vallei bij elkaar. Het was hier vroeger een heel natte bedoening. Geleidelijk is de stad versteend en de leeflaag 75 cm tot een meter opgehoogd. Kijk, op de kademuren hebben 250 verschillende soorten planten hun eigen favoriete plekje gevonden in het rots-landschap dat wij 'stad' noemen. Zaterdag vaart onze plantenboot met groene schippers door de grachten; zij vertellen uitsluitend over deze planten. Amersfoort werd in 2007 Groenste stad van Nederland en daarna zelfs van Europa.

Nu, door de Eerste stadsmuur heen varende, bevinden we ons op de natuurlijke waterloop, die hier sinds eeuwen al liep. Dat water werd heel lang geleden 'Amer' of 'Eem' genoemd. Achter ons, in de binnenstad, is een plek waar vroeger mensen door een Voorde in de Amer overstaken van de Veluwe naar De Utrechtse Heuvelrug. Daaraan dankt onze stad zijn ontstaan en naam. Dit water heette voor de Amersfoorters heel lang de Luntersebeek, de verste 'bron' ontsprong dicht bij waar nu Lunteren ligt. Toen kort voor de Tweede Wereldoorlog het Valleikanaal werd aangelegd om Amersfoort voor overstroming te behoeden, werd een deel van de loop van de Luntersebeek vergraven tot Valleikanaal. Waar de 'Oude Luntersebeek' nu begint werd een damsluis, de Bruinenburgersluis, gebouwd. Vanaf de plek waar de Woudenbergse Grift zijn schone kalkrijke welwater van de voet van de Utrechtse Heuvelrug spuit in de Oude Luntersebeek (De Rode Brug), noemen wij de Luntersebeek intussen: de Heiligenbergerbeek, naar het hoogste rivierduin op de oostelijke oever van de beek -net buiten het 'Amersfoortse deel' van deze beek-: 'de Heiligenberg'.

Als we naar de waterpoort Monnikendam varen is de linker walkant nog versteend, maar de rechter walkant kent nog een houten beschoeiing. Zodra we onder de Stadsring doorgevaren zijn, is dat overal zo, aan beide oevers. Daardoor krijg je al een heel ander beeld. Je ziet overal nog huizen, maar we zijn nu in een 'landelijker omgeving' dan in de binnenstad.

Het Park Randenbroek wordt links zichtbaar, zodra we de Bisschopsweg onderdoor zijn. Iets verderop begint de sportveldenstrook op de westelijke beekoever, met de ijsbaan. Hier begint de beleving van het Heiligenbergerbeekdal eerst goed!

Wij varen nu in ons schip, de Johan van Campen, naar het 17^e eeuwse landhuis dat al tussen de bomen zichtbaar is. Johan woonde hier vanaf 1626 toen hij het stadhuis van Amsterdam op de Dam (nu Koninklijk Paleis; destijds het 'vijfde wereldwonder' genoemd) bouwde. Hij ontving hier vele kunstbroeders, waarvan Rembrandt van Rijn en Joost van den Vondel nu de bekendste zijn. We

stappen uit bij de steiger van Huize Randenbroek.

Hier neemt Wil de rol van verteller over.

Wil vertelt op het gazon voor Huize Randenbroek meer over de bewoners van dit landgoed, door de eeuwen heen.

In de eerste helft van de 19^e eeuw woonde hier de beroemde landschapsarchitect Hendrik van Lunteren. Hij ontwierp de tuin van het landgoed in de Engelse landschapstijl, die nu weer zichtbaar is gemaakt.

Wil (R) vertelt over dit oude landgoed

Terwijl Wil vertelt, worden wij omringd door een grootse trouwpartij. Overal lopen mannen in traditioneel feestkostuum. De vrouwen dragen wijde witte jurken met royale (de meeste:) oranje accenten; maar soms zijn die accenten juist lichtblauw. Overal om ons heen staan groepjes bruiloftsgasten te praten, een paar kinderen spelen in hun zondagse pakjes.

Er is dus veel te zien. 'Een hindoestaanse bruiloft' zegt een van de passagiers. Een ander zegt dat het haar doet denken aan de Marokkaanse bruiloft, waarvan zij laatst getuige was. Naderhand hoor ik van een vrouwelijke passagier, die het is gaan vragen: 'het waren Eritreeërs'. Verderop laat Wil zien dat de beuk gebloeid heeft en al stekelige vruchtjes draagt, waar straks de beukennoten uitkomen. De vrouwen kijken. De mannen ook.

Huize Randenbroek, trouwlocatie

naar de beuk.....naar moeders bij kinderspeelplaats

vlnr: Sneeuwkllokjesboom, Anna Paulownaboom, Gordijnspaar, Salomonszegel (zeug met biggetjes) en Kaukasische vergeet mij nietjes.
bloeit blauw (maar dit jaar niet)

Achter de Orangerie

Daarachter: terugkijken naar Dahliavereniging en duifhuis

Betsy op nieuwe brug3

'Watervleermuis'

Wil toont een aantal bijzondere bomen en speciale planten die door de bewoners van Huize Randenbroek in het verleden zijn verzameld om zijn gasten iets bijzonders te kunnen laten zien. Op het hoogste rivierduin in het bosgedeelte van Park Randenbroek (ook wel genoemd: het Randenbroekerbos) vertelt Wil dat Jacob van Campen daarvandaan de OLV-toren maar ook de Utrechtse Dom kon zien. "Zou hij van hieruit het plan voor De Wegh der Weegen hebben bedacht?" vraagt zij zich hardop af.

Inmiddels zijn twee van de zes passagiers die vanuit de kop van Noord Holland een week-endje Amersfoort beleven, horizontaal óm het rivierduin heen gelopen. Zij hadden begrepen dat zij 2x driekwartier in de boot zouden zitten, maar hadden niet verwacht dat zij een stuk door het Heiligenbergerbeekdal zouden lopen. Dat valt tegen.

Weer verenigd, bezoeken we het zuidelijkste deel van het park, Metgensbleek, waar de

tennisbanen inmiddels hebben plaatsgemaakt voor de Dahliavereniging, voor een nieuwe entree van het park, met een parkeerplaats voor bezoekers. Daarna steken we de Ringweg Randenbroek over en lopen langs het voetpad langs de beek. Poelen met welwater en een pas aangelegde slangen-broeihop worden bekeken. Zo zien de eieren van de ringslang er

uit:

Een ringslang produceert per keer pakketjes van 20 á 30 van zulke eieren.

Wil wijst op het verschil in begroeiing. We komen uit een oud

cultuurpark. Nu zijn wij in de meer originele 'waternatuur' van een beek. Hier geen monumentale bomen, maar snelle groeiers, veel struiken en pogingen om de vroegere bloemenweiden weer terug te laten komen. Wil toont ons het Jacobskruis-kruid (giftig voor

paarden), klaversoorten die de waardplant van het Icarusblauwtje (vlinder) zijn. We zien de Ratelaar, een half-parasiet die op wortels van grassen parasiteert. Op de hoek van de nieuwe brug³ en het wandelpad staat een hoge Grauwe Abeel, ook wel Ogen-boom genoemd, naar de huidmondjes die in de stam te herkennen zijn. De brugleuning van deze laatste brug wordt gesierd door de Watervleermuis. Wil vertelt over het onderzoek van Zomer Bruijn en de Vleermuizenboot, die 's avonds vertrekt met Zomer als gids aan boord. Bij het eindpunt van de Beekroute ligt de boot al weer voor ons klaar. Achter de stuw zien we de snelweg A28 en daar weer achter de Heiligenberg. Terwijl de boot keert, zien we de vistrap waardoor vissen de stuw kunnen passeren. Tijdens de terugvaart worden de wolken steeds dreigender. Houden we het droog? Nee, bij de Monnikendam vallen de eerste grote druppels. Als het geweld daarna losbreekt, schuilen we onder de overkluizing bij het Sprengel. Daar vraagt Han de passagiers hoe ze deze excursie vonden.

Machinist van het toeristentreintje Jan en zijn vrouw Betsy vertellen dat zij Park Randenbroek als echte Amersfoorters al heel lang kennen, maar dat zij het vandaag met nieuwe ogen hebben gezien. Een vrouw die nog niet zo lang in Amersfoort woont, vertelt dat ze eerder de binnenstad leerde kennen door de west-route én de oostroute te varen. En vandaag was het Heiligenbergerbeekdal aan de beurt. Heel interessant!

De zes passagiers uit de Zaanstreek vonden het erg verrassend om dit allemaal in de stad tegen te kunnen komen. Zij bewonderen de inzet van zoveel inwoners, die hebben gezorgd dat dit stads-natuurgebied behouden (en weer iets uitgebreid: Elisabeth Groen!) wordt. "Perfect. Erg genoten".

Een beetje nat en moe, maar heel tevreden, keren we terug bij het uitgangspunt van deze Vaar en wandelexcursie in het Heiligenbergerbeekdal. Wil is ook tevreden, het was een goede middag.

Deze excursie wordt dit jaar herhaald op de **zaterdag** 25 juni (zomergasten), 30 juli (vol in de zomer), 27 augustus (eind van de vakantie) en 24 september (naar de herfst). Wil of haar IVN-collega Ton zijn dan ook van de partij. **Start steeds om 13.00 uur** bij Waterlijn, Krommestraat 5, Amersfoort.

Han Gerlings, 28.5.2016